

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΓΙΑΓΚΟΥ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ (1918-2003)

Γεννήθηκε στη Χίο το 1918. Μαθητής στο Βαρβάκειο (1930-1934)

Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Παν. Αθηνών, όπου και παίρνει το πρώτο του διδακτορικό (1935-1945).

Διδάκτωρ του Παν. Cambridge της Αγγλίας στα Οικονομικά.(1945-1949).

Υφηγητής και στη συνέχεια καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας του Παν. Αθηνών (1950-1970). Τίθεται σε διαθεσιμότητα από το στρατιωτικό καθεστώς το 1968.

Αναλαμβάνει Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Συντονισμού με απόφαση του Γεωργίου Παπανδρέου (1951-1955).

Υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας (1960-1967). Λίγο μετά την επιβολή της δικτατορίας παραιτείται, μαζί με τον Διοικητή Ξενοφώντα Ζολώτα.

Ηγείται της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στις διαπραγματεύσεις σύνδεσης της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), με απόφαση του τότε πρωθυπουργού Κων/νου Καραμανλή (1958-1961).

Πρωτοστατεί στην δημιουργία του Εθνικού (τότε Βασιλικού) Ιδρύματος Ερευνών, από κοινού με τους Κ.Θ.Δημαρά, Δ. Ζακυνθινό και Λ. Ζέρβα.

Επί δικτατορίας πρόεδρος της Εταιρείας Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων (ΕΜΕΠ). Η εταιρεία οργανώνει εκδηλώσεις αντιδικτατορικού περιεχομένου και διαλύεται από το καθεστώς το 1972, ενώ ο ίδιος εξορίζεται στη Δεσκάτη Γρεβενών και στο Θέρμο Τριχωνίδας.

Το 1973 συλλαμβάνεται και κρατείται σε απομόνωση στο ΕΑΤ-ΕΣΑ.

Το 1974 συμμετέχει στην ίδρυση των «Νέων Πολιτικών Δυνάμεων» και στην υπό τον Κων/νο Καραμανλή κυβέρνηση εθνικής ενότητας ως Υπουργός Οικονομικών.

Εκλέγεται βουλευτής Αθηνών με την Ε.Κ.Ν.Δ. (1974-1981) και ως ανεξάρτητος συνεργαζόμενος με τη Ν.Δ. (1985-1989)

Εκλέγεται βουλευτής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως πρόεδρος του Κόμματος Δημοκρατικού Σοσιαλισμού- ΚΟΔΗΣΟ (1981-1984) και ως ανεξάρτητος συνεργαζόμενος με τη Ν.Δ. (1989-1994)

Πρόεδρος, εκ μέρους της Βουλής των Ελλήνων, της Μικτής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Ελλάδας-Ευρωπαϊκής Κοινότητας (1975-1978)

Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών από το 1992 και Πρόεδρός της το 1996.

Βιβλία, μελέτες και άρθρα του δημοσιεύτηκαν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό με περιεχόμενο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό, με επίκεντρο τις σχέσεις Ελλάδας-Ευρώπης και τα προβλήματα Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Το 1977 τιμάται από την Ελληνική Πολιτεία με το Μεγαλόσταυρο του Φοίνικος και το ίδιο έτος αναγορεύεται Άρχων Μέγας Ρήτωρ του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Από την εποχή της εξορίας επιδίδεται ερασιτεχνικά στις υδατογραφίες.

Το 1945 παντρεύτηκε την Μιράντα Οικονόμου με την οποία απέκτησε δύο γιους, τον Στέφανο και τον Βασίλη.

Ο ΓΙΑΓΚΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΔΗΣΟ

Του Βασίλη Πεσμαζόγλου

Όταν μου ζητήθηκε να γράψω τούτες τις γραμμές, τον Σεπτέμβριο του 2003, ο πατέρας μου Γιάγκος Πεσμαζόγλου ήταν ακόμα εν ζωή, αν και με αισθητά κλονισμένη υγεία. Άρχισα να το γράφω αρχές Δεκεμβρίου 2003, λίγο μετά τον θάνατό του, και το τελειώνω καλοκαίρι του 2004 Έχω επίγνωση ότι: (Α) Σε ένα τέτοιο κείμενο αναγκαστικά συνυπάρχει το προσωπικό/υποκειμενικό στοιχείο με μια προσπάθεια ακρίβειας και αντικειμενικότητας. (Β) Το εν πολλοίς αυτοβιογραφικό «υλικό» από το οποίο αντλώ περιορίζεται εκ του γεγονότος ότι την περίοδο 1974-1988 βρισκόμουν εκτός Ελλάδος, αλλά και εκτός γραμμών του ΚΟΔΗΣΟ. Εξαίρεση η σύντομη δραστηριοποίησή μου στις Ευρωεκλογές του 1984, το αποτέλεσμα των οποίων σήμανε και την παραίτηση του πατέρα μου από την Προεδρεία του κόμματος. Επανάλθε στην Ελληνική Βουλή και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, πλέον ως ανεξάρτητος συνεργαζόμενος με τη ΝΔ, στα τέλη της δεκαετίας του 1980, για να αποσυρθεί στα μέσα της δεκαετίας του 1990, και να αφιερωθεί στα νέα καθήκοντά του στην Ακαδημία Αθηνών.

Η σχέση του πατέρα μου με το ΚΟΔΗΣΟ μπορεί νομίζω να ιδωθεί από πολλές διαφορετικές οπτικές γωνίες. Θα επικεντρωθώ σε ορισμένες που γνωρίζω κάπως καλύτερα και έχουν κάποιο ευρύτερο ενδιαφέρον.

Κατ' αρχήν, δεδομένης μάλιστα της πολιτικής παράδοσης και κουλτούρας της Ελλάδας στη δεκαετία του 1980, το ΚΟΔΗΣΟ είχε αναγκαστικά στοιχεία «προσωπικού» κόμματος. Ακόμα και αν δεν το ήθελε ο ίδιος-και πράγματι νομίζω πως δεν το επιθυμούσε- το ΚΟΔΗΣΟ ήταν στα μάτια του κόσμου εν πολλοίς «κόμμα του». Παρ' όλα αυτά, ο Γιάγκος Πεσμαζόγλου έβλεπε και ήθελε το ΚΟΔΗΣΟ να αποτελεί σύγχρονο κόμμα αρχών, αγκυροβολημένο στην Ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατική παράδοση. Κάτι τέτοιο όμως δεν στάθηκε δυνατό, δεδομένου ότι ο χώρος αυτός είχε, όπως αποδείχθηκε περίτρανα, αλωθεί από το ΠΑΣΟΚ- το οποίο όμως, στη δεκαετία του 1980, απείχε πολύ από το να είναι ένα ευρωπαϊκό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. (Βέβαια, με τον χρόνο, ιδίως στη δεκαετία του 1990, εξελίχθηκε λίγο-πολύ σε κάτι τέτοιο). Το ΚΟΔΗΣΟ εξέφραζε λοιπόν πλήρως τον Γ. Πεσμαζόγλου, πράγμα στο οποίο συνέβαλε το γεγονός ότι οι συνεργάτες του, στο πλαίσιο αυτό, ήταν άνθρωποι πολιτικά πολύ κοντινοί του: επρόκειτο για μια μικρή συμπαγή συνεκτική ομάδα με διάθεση να επεξεργαστεί προγράμματα και προτάσεις, ακόμα και αν, στην πράξη, όντας μακριά από την άσκηση εξουσίας, αυτά δεν επρόκειτο να εφαρμοστούν ή θα εφαρμόζονταν από άλλους που θα δανείζονταν και θα υιοθετούσαν ανέξοδα ορισμένες από τις ιδέες του (λ.χ. Εθνικό Σύστημα Υγείας).

Παραπάνω έθιξα το ζήτημα του μικρού μεγέθους του ΚΟΔΗΣΟ και της περιορισμένης εκλογικής του δύναμης. Εδώ βρίσκεται ίσως ένα είδος αντίφασης και δυσκολίας με την οποίαν βρέθηκε αντιμέτωπος ο Γιάγκος Πεσμαζόγλου. Ενώ είχε ζωτικότητα και μαχητικότητα μεγάλη και δεν τον ένοιαζε, νομίζω, να δίνει μάχες δύσκολες με προοπτικές δυσώινες, δεν ήταν «άνθρωπος του περιθωρίου». Εξηγούμαι: μπορεί επί δικτατορίας να επέλεξε συνειδητότατα κάτι τέτοιο, (που

βέβαια, υπό το πρίσμα της αντιδικτατορικής κινητοποίησης, ήταν κάθε άλλο παρά περιθώριο), αλλά υπό ομαλές δημοκρατικές συνθήκες ήταν περισσότερο φτιαγμένος για άσκηση εξουσίας, για «θετική δράση». Ένα ιδεολογικά ξεκάθαρο μικρό κόμμα, όπως το ΚΟΔΗΣΟ, του πήγαινε μεν λόγω της καθαρότητάς του, αλλά όχι ως προς το μέγεθος. Για να γενικεύσουμε λίγο το ζήτημα, είναι αμφίβολο πόσο βιώσιμα είναι πολιτικά σχήματα που δεν βρίσκονται στα άκρα του πολιτικού φάσματος (άκρα δεξιά ή εξωκοινοβουλευτική αριστερά), αν δεν έχουν μια έστω και μικρή κοινοβουλευτική παρουσία. Αλλά αυτό είναι ευρύτερο θέμα μελέτης για πολιτικούς επιστήμονες...

Ως προς τις ιδεολογικές και πολιτικές καταβολές του ΚΟΔΗΣΟ και του ίδιου του Γιάγκου Πεσμαζόγλου, μου έρχονται στο νου τα εξής. Ως γνωστόν, το κόμμα αυτό ξεπήδησε από τον χώρο του Κέντρου, ως αποτέλεσμα της σχετικής εκλογικής αποτυχίας, στις εκλογές του 1977, που πυροδότησε εντάσεις και διαλυτικές τάσεις, με τον Ι. Ζίγη να παραλαμβάνει τη σφραγίδα της ΕΔΗΚ. Πηγαίνοντας πιο πίσω, αμέσως μετά τη μεταπολίτευση, είναι προφανές ότι μήτρα του ΚΟΔΗΣΟ υπήρξε η πολλά υποσχόμενη κίνηση των «Νέων Δυνάμεων», που διαμορφώθηκε το 1974 και που συμπορεύτηκε/ συγχωνεύτηκε, στις πρώτες μεταδικτατορικές εκλογές, με την Ένωση Κέντρου. Η κίνηση αυτή, που ήταν κατ' ουσία μια ελληνική εκδοχή της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, κάτι σαν «πρωτο-ΚΟΔΗΣΟ», θα είχε άραγε διαφορετική τύχη αν είχε εξ αρχής παρουσιαστεί αυτόνομα στην πολιτική σκηνή; Επ' αυτού, μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε. Γεγονός πάντως είναι ότι, το 1980 πλέον, ένα μέρος της εν λόγω πολιτικής «παρέας», που είχε σμιλευτεί στη διάρκεια της δικτατορίας, είχε τραβήξει για το ΠΑΣΟΚ με ένα αντιδεξιό σκεπτικό - ή πάντως αντανάκλαστικό, ενώ ένα άλλο, με αντι-λαϊκιστική προδιάθεση, είχε οδεύσει προς τη Νέα Δημοκρατία. Μόνο ένα μικρό μέρος της αρχικής ομάδας συνέβαλε, μαζί με τον Γιάγκο, στην ίδρυση του ΚΟΔΗΣΟ.

Θα μπορούσε άραγε η κίνηση αυτή των Νέων Δυνάμεων, συντεταγμένα να ενταχθεί κάποια στιγμή στο ΠΑΣΟΚ; Αμφίβολο, αν θυμηθεί κανείς τις απόψεις και μεθοδεύσεις του ΠΑΣΟΚ της πρώτης μεταπολιτευτικής δεκαετίας. Με τη Ν.Δ. του Κ. Καραμανλή μήπως, προσπαθώντας (επιτυχώς ή εις μάτην) να μετατοπίσει τη φυσιογνωμία του κόμματος αυτού προς το κέντρο; Ίσως πιο ρεαλιστικό, αν και υπήρχαν σοβαρές επιφυλάξεις ως προς ορισμένες συντηρητικές καταβολές και αγκυλώσεις της μεγάλης αυτής παράταξης. Νομίζω πάντως πως αυτή η τελευταία επιλογή πρέπει να απασχόλησε προσωπικά, κάποια στιγμή στα τέλη της δεκαετίας του 1970, τον Γιάγκο Πεσμαζόγλου. Αλλά μια τέτοια τροπή θα του είχε στερήσει την ευκαιρία να δοκιμάσει (και να δοκιμαστεί) στο εγχείρημα καθαρότητας που υπήρξε για αυτόν το ΚΟΔΗΣΟ. Θα είχε, δηλαδή, μείνει με την απορία (καημό;) του ότι δεν προχώρησε σε μια τέτοια μοναχική και αυτόνομη προσπάθεια. Άλλωστε, το 1980, δεν ήταν εύκολο να εκτιμηθούν με ακρίβεια και νηφαλιότητα οι πάντα πανίσχυρες, σήμερα, δύο δεκαετίες αργότερα, δυνάμεις του δικομματισμού και της πόλωσης.

Υπήρχε τότε διάχυτη η εντύπωση ότι το πολιτικό σύστημα σήκωνε, ίσως μάλιστα και επιζητούσε, ένα τρίτο ενδιάμεσο σχήμα: την αίσθηση αυτή επέτεινε η «συμπάθεια» προς το ΚΟΔΗΣΟ και στο πρόσωπό του Γιάγκου, η οποία ωστόσο μπόρεσε να εκδηλωθεί έμπρακτα μόνον άπαξ, στη διπλή κάλπη των εκλογών του 1981, που τον έστειλαν στο Ευρωκοινοβούλιο. Εκεί, στο Στρασβούργο και στις Βρυξέλλες, η έκδηλη επιθυμία του ένταξης στη Σοσιαλιστική Ομάδα του

Ευρωκοινοβουλίου προσέκρουσε στη σθεναρή αντίδραση του ΠΑΣΟΚ, με αποτέλεσμα να δραστηριοποιηθεί ως ανεξάρτητος βουλευτής. Την περίοδο 1981-84, μια απερίσπαστη προσήλωσή του στις εργασίες του Ευρωκοινοβουλίου (όπως αυτή που ανέπτυξε αργότερα, στη δεκαετία του 1990) προσέκρουε στις ανάγκες του ΚΟΔΗΣΟ, του οποίου προήδρευε, με αποτέλεσμα ένα είδος διχασμού: στις μεν Βρυξέλλες είχε συνεχώς έννοια τις ανάγκες πολιτικής παρουσίας του κόμματος στην Ελλάδα και στην Ελλάδα έπρεπε να έχει το νου του στις δουλειές που τον περίμεναν στο Ευρωκοινοβούλιο (εν πολλοίς «εθνικά θέματα»). Αυτό το συνεχές σωματικό και νοητικό πηγαϊνέλα που, δεδομένης της πίστης του στους θεσμούς της Ε.Κ. και της παιδιόθεν άκρατης επιμέλειάς του στις δουλειές που αναλάμβανε, ήταν σαφώς κουραστικό. Πάντως, η δραστηριοποίησή του στο Ευρωκοινοβούλιο αποτέλεσε και στις δύο φάσεις γι αυτόν μια πολλαπλώς επιτυχή διέξοδο: οι γνώσεις του περί Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αλλά και η προσήλωσή του σε αυτήν, σε συνδυασμό με τον χαρακτήρα του Ευρωκοινοβουλίου ως χώρου ζυμώσεων συνέβαλε σε μια γόνιμη συνεργασία του με τους ομολόγους του-δεδομένων δε των θεμάτων, και με όλους τους άλλους Έλληνες συναδέλφους.

Πηγαίνοντας όμως πιο πίσω, στην περίοδο της δικτατορίας, μπορούμε να πούμε πως τότε, εν πολλοίς, αρχίζουν και πρωτοδιαμορφώνονται με κάποια σαφήνεια ιδεολογικά στοιχεία της μετέπειτα φυσιογνωμίας του ίδιου - και κατ' επέκταση του ΚΟΔΗΣΟ. Η δραστηριότητά του την εποχή εκείνη λ.χ. στην Εταιρεία Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων (ΕΜΕΠ) που οργάνωνε «νόμιμες» εκδηλώσεις αντιδικτατορικού περιεχομένου και που διαλύθηκε από τη χούντα τον έφερε κοντά σε μια σειρά ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένου και του χώρου της Αριστεράς (όπου την ίδια εποχή, αναδύεται βασανιστικά αυτό που έμελλε να ονομαστεί «Ευρωαριστερά»). Έρχεται λοιπόν σε συστηματική επαφή και με ανθρώπους του χώρου της ανανεωτικής αριστεράς, που αρχίζει τότε να διαμορφώνεται και θα καταλήξει στο ΚΚΕ εσωτερικού και αργότερα στον ΣΥΝ. Η προσωπική αυτή σχέση, (λ.χ. με τον Λεωνίδα Κύρκο), στην οποία συνέβαλε ίσως και η αριστερόστροφη πορεία των παιδιών του, θα συνεχιστεί και θα πυκνώσει μετά τη δικτατορία, σηματοδοτώντας μια σύγκλιση των εν Ελλάδι «Ευρωσοσιαλιστών» και «Ευρωκομμουνιστών». Αυτή αποτυπώθηκε στην παρεμφερή τους αντίληψη γύρω από το κείμενο ζήτημα της ένταξης στην ΕΟΚ και σε μια συγγένεια της εκλογικής τους βάσης. (Αντίστοιχη ιδεολογική σύγκλιση παρατηρήθηκε, σημειωτέον, ιδίως την περίοδο 1974-79, μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ). Σημειωτέον ότι, το 1967-1974, χάρη στην όλο και πιο σθεναρή αντιχουντική στάση της Ευρώπης και ειδικότερα της ΕΟΚ (στάση στην οποία συνέβαλε προσωπικά και ο ίδιος ο Γιάγκος), αποκρυσταλλώνεται στην Ελλάδα ένα είδος συνταύτισης Ευρώπης και δημοκρατίας.

Τα χρόνια της δικτατορίας, η σύμπλευση αυτή ποικίλων αντιδικτατορικών ρευμάτων θα εκφραστεί και μέσα από τα 18 κείμενα και τα Νέα κείμενα: στη συμβολή του Γιάγκου Πεσμαζόγλου στον ιστορικού ενδιαφέροντος τόμο, αποτυπώνονται εύγλωττα οι απόψεις και οι προβληματισμοί του για τη σύζευξη δημοκρατίας, οικονομίας της αγοράς και κοινωνικής δικαιοσύνης. Αλλά και αυτές οι τοποθετήσεις, αν και σαφώς χρωματισμένες από την χουντική συγκυρία, έχουν νομίζω τη μικρή τους προϊστορία.

Πράγματι, πηγαίνοντας ακόμα πιο πίσω, στην προδικτατορική περίοδο, δεν είναι νομίζω δύσκολο να εντοπίσει κανείς κάποια συνέχεια και συνέπεια στην προσωπική διαδρομή του Γιάγκου Πεσμαζόγλου. Κατ' αρχήν υπήρξε εν πολλοίς άνθρωπος της εποχής του: σπούδασε οικονομικά στο Καίμπριτζ της Αγγλίας, τα χρόνια εκείνα (1945-49) που οι ιδέες του Κέυνς, οι οποίες συνηγορούσαν για έναν πιο ενεργό ρόλο του κράτους στην οικονομία, κέρδιζαν έδαφος. Συγχρόνως, ζώντας εκτός Ελλάδας στην δύσκολη εκείνη περίοδο, απέφυγε τα οδυνηρά τραύματα του Εμφυλίου Πολέμου. Επιστρέφοντας, από τις αρχές της δεκαετίας του 1950, συνεργάστηκε στενά και ανέπτυξε φιλία με τον Γιάννη Καρτάλη που ιδίως μετά τον πόλεμο, υπήρξε από τους κύριους και συνεπέστερους εκφραστές, εν Ελλάδι, μιας σοσιαλδημοκρατικής προσέγγισης: με οικογενειακές καταβολές στο χώρο του Λαϊκού Κόμματος, με ποικίλες σπουδές (εξ ων και οικονομικά) στο εξωτερικό, ο πολιτικός αυτός προσπαθούσε να συγκεράσει μια προοδευτική κοινωνική πολιτική με μία πραγματιστική τεχνοκρατική αντίληψη. Εν ολίγοις είχαν πολλά κοινά οι δυο τους και ταιριάζανε πολύ από πλευράς αυτού που θα λέγαμε «προφίλ». Μετά τον πρόωρο θάνατο του Καρτάλη, στη δύσκολη δεκαετία του 1960, δεδομένης μάλιστα και της ευαίσθητης θέσης του ως Υποδιοικητού της Τραπέζης Ελλάδος, ο Γιάγκος Πεσμαζόγλου ελάχιστα εκφραζόταν πολιτικά. (Θυμάμαι μικρός, τα χρόνια εκείνα, ότι η μυστικότητα της ψήφου ετηρείτο ευλαβικά, ακόμη και μέσα στο ίδιο το σπίτι). Ωστόσο, κοιτάζοντας τώρα από απόσταση την εποχή εκείνη και την τότε πορεία του, έχω την αίσθηση πως με άκρα διακριτικότητα και με τον δικό του πολύ προσωπικό τρόπο, εκινείτο ιδεολογικά στον λεγόμενο κεντρώο χώρο- είτε αυτός εκφραζόταν από μετριοπαθή στοιχεία της ΕΡΕ, είτε από εκσυγχρονιστικά πρόσωπα της ΕΚ. (Ας μην λησμονούμε πως τα κόμματα αυτά ήταν πολύ ετερόκλητα). Βλέποντας τότε κείμενά του, κυρίως γύρω από τη σχέση της Ελλάδας με την ΕΟΚ, εικάζω ότι στο μυαλό του συνέδεε την Ευρωπαϊκή πορεία της Ελλάδας με εκσυγχρονισμό και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Όπως και, παρά την τότε σιωπηλότητά του, εκ των υστέρων γνωρίζω ότι τόσο οι μεθοδεύσεις του Παλατιού το 1965, όσο και η πολιτεία του Ανδρέα Παπανδρέου, όπως και η έλλειψη συνεννόησης των βασικών πολιτικών δυνάμεων στις παραμονές του πραξικοπήματος του 1967 τον έκαναν να δυσφορεί. Αλλά ποτέ δεν εκφράστηκε δημόσια τότε για αυτά τα ζητήματα. Κατά κάποιον οξύμωρο τρόπο, χάρη στη δικτατορία, μετά το 1967, απελευθερώθηκαν και εκφράστηκαν σκέψεις και ιδέες του εν πολλοίς καταχωνιασμένες και βρήκαν τον δρόμο τους. Ένα δρόμο που τον οδήγησε, μέσα από πολλούς μαιάνδρους, στο ΚΟΔΗΣΟ.

Βασίλης Πεσμαζόγλου

Γεννήθηκε το 1952 στην Αθήνα

Σπούδασε στις ΗΠΑ και στην Αγγλία

Εργάστηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις Βρυξέλλες

Από το 1990 διδάσκει πολιτική οικονομία στο Πανεπιστήμιο Κρήτης

Έχει γράψει ένα μυθιστόρημα, διηγήματα, άρθρα και βιβλιοκριτικές